

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
АВТОРИТЕТУ ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Виникненню аксіологічного підходу в процесі освіти передували соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-культурні і освітньо-наукові передумови. Аксіологічний підхід дозволяє здійснювати поетапний розвиток системи особистісних, соціальних і національних цінностей у педагогів, студентів і учнів. У статті проаналізовано аспекти аксіологічного підходу до формування авторитету вчителя загальноосвітнього закладу в процесі професійної діяльності. Розглядаються основні завдання аксіологічного підходу, пов'язані з необхідністю утвердження нової системи цінностей.

Ключові слова: аксіологічний підхід, цінності, вчитель, авторитет педагога, особистість, ціннісні орієнтації.

Возникновению аксиологического подхода в процессе образования предшествовали социально-политические, социально-экономические, социально-культурные и образовательно-научные предпосылки. Аксиологический подход позволяет совершать поэтапное развитие системы личностных, социальных и национальных ценностей у педагогов, студентов и учеников. В статье проанализировано аспекты аксиологического подхода к формированию авторитета учителя общеобразовательного заведения в процессе профессиональной деятельности. Рассматриваются основные задания аксиологического подхода, связанные с необходимостью утверждения новой системы ценностей.

Ключевые слова: аксиологический подход, ценности, учитель, авторитет педагога, личность, ценностные ориентации.

The social-political, social-economic, social-cultural and educational-scientific preconditions preceded the origin of the axiological approach in the process of education. The axiological approach allows carrying out stage-by-stage development of the system of personality, social and national values for teachers, students and pupils. In this article are analyzed the aspects of the axiological approach to the formation of the teacher's authority in the comprehensive school in the process of professional occupation. There are considered the main tasks of the axiological approach connected with necessity for affirmation of the new system of values.

Keywords: axiological approach, values, teacher, authority of the pedagogue, personality, value orientation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена тим, що від соціальної позиції, ціннісно-цільових установок вчителя, як центральної фігури суспільних перетворень, залежать результати його професійної діяльності. Сучасна вища школа не реалізує в системній цілісності проблему формування ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця початкової освіти. У структурі професійно-педагогічної підготовки вчителя цінності займають особливе місце, будучи основою, на яку спираються всі інші компоненти системи. Необхідно впроваджувати аксіологічний підхід у процес фахової підготовки спеціаліста, який полягає в орієнтації професійної освіти на формування в студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей.

Мета статті - розкрити значення аксіологічного підходу в системі професійної підготовки майбутніх педагогів. Визначено, що проблема дослідження вимагає розгляду формування ціннісних орієнтацій, використання аксіологічного підходу в змісті фахової підготовки, що забезпечить у подальшому авторитет учителя.

Виклад основного матеріалу. У теперішній час стає актуальним аксіологічний підхід у системі освіти, який ґрунтується на гуманістичних принципах. Сучасний стан наукової психолого-педагогічної літератури визначається наявністю великої кількості понять, які характеризують певний рівень розвитку і професійне ставлення особистості вчителя, здатного до ефективного управління педагогічною діяльністю, серед яких провідне місце займають такі поняття, як «цінність», «ціннісні орієнтації». У свою чергу, реформування змісту освіти неможливе без утвердження нової системи цінностей [1, с. 14].

Теоретико-методологічні засади аксіологічної проблематики в освіті вивчаються багатьма дослідниками (І. Бех, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремінь, А. Міщенко, В. Опас^они, В.Стрельніков, Н Ткачова та ін.), які розглядають аксіологічний підхід як фундамент духовної культури майбутнього педагога.

Під поняттям аксіологія розуміють: філософське дослідження системи цінностей; форми і способи оцінки людиною власної системи цінностей у питаннях життєвих цілей; теорія цінностей, що пояснює та досліджує якості та властивості предметів, явищ, процесів, які здатні вдовольняти потреби, інтереси, бажання людей; етичні ідеали, основні переконання й цілі індивідуума чи суспільства [2, с. 37].

У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарного дослідження. Передусім, необхідно визначити загальнофілософське трактування понять аксіології, аксіологічного підходу та цінностей. Визначимо загальнофілософське поняття аксіології та цінностей. Аксіологія за філософськими словниками (грецьк. *axia* - цінність, *logos* - слово, учіння) визначається як філософське дослідження природи цінностей [7, с. 11]; як філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як сенсоутворювальних засад людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності та конкретним діям і вчинкам [3, с. 26].

Авторитет учителя - це складний феномен, що якісно характеризує систему відносин між педагогом та учнями. Відношення учнів до авторитетного педагога завжди позитивні та емоційно-забарвлені. На жаль, без гуманістичної направленості та ціннісних орієнтацій не існує основи авторитету, бо саме ці фактори забезпечують авторитет учителя.

З давніх-давен людство усвідомлювало високе гуманістичне призначення професії вчителя. Видатний чеський педагог Я.А.Коменський вража посаду вчителя «настільки чудовою, як ніяку іншу під сонцем». Він вимагав, щоб, з одного боку населення ставилось з повагою до вчителя, а з іншого - сам учитель розумів, яку важливу функцію він виконує в суспільстві, і мав велике почуття власної гідності. Учитель повинен бути чесним, діяльним, наполегливим, живим взірцем добродійностей, які він покликаний навіювати учням, бути людиною освіченою і працелюбною, любити свою справу, пробуджувати в дітей інтерес до знань. Лише маючи ці

якості, можна завоювати авторитет учнів і діти будуть сприймати вчителя як гуманістичну та чесну особистість [4, с. 165].

Орієнтація на цінності - характерна риса людського існування. Без ціннісного підходу до явищ дійсності неможлива ні діяльність людини, ні її життя. Цінностями особистості є не тільки явища предметного світу (засоби задоволення потреб особистості), але також норми та ідеали.

У дослідженнях професійної діяльності вчителів визначено понад сорок особистісних рис, які творять портрет авторитетного вчителя. До них належать: вдумливість, вимогливість, витриманість, вихованість, відповідальність, гуманність, доброзичливість, щирість, любов до дітей, патріотизм, порядність, почуття власної гідності, скромність, сміливість, товариськість, чуйність та багато інших рис [4, с.166].

У структурі професійно-педагогічної підготовки вчителя цінності посідають особливе місце, будучи основою, на яку спираються всі інші компоненти системи. Цінності тут - це духовні феномени, що мають особистісний сенс і виступають орієнтирами людської поведінки та формування життєвих й професійних установок студентів, майбутніх вчителів.

Метою освіти в Україні є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей. Тому, останнім часом „ціннісний погляд” на світ утвердився у вітчизняній науці настільки широко і ґрунтовно, що його можна вважати одним з домінуючих у тематиці дослідницьких проектів гуманітарних наук. Це пояснюється тим, що цінності в природі і реальному бутті людини виступають в ролі специфічної призми, яка переломлює різні соціально- психологічні процеси.

Звідси цілком природним є застосування аксіологічного підходу і до вивчення педагогічних явищ і процесів, а також упровадження його в фахову підготовку майбутніх учителів у зв'язку з тим, що цінності визначають суть освіти і виховання людини. Саме цінності і формування ціннісного ставлення

до світу в широкому значенні є змістовним ядром і визначають стратегічну спрямованість навчання та виховання в найбільш яскравих моделях і концепціях, розроблених І. Бехом, І. Зязюном, І. Зимньою, Б. Лихачовим, З. Мальковою, Н. Нікандровим, В. Шадриковим та іншими.

Суть аксіологічного підходу може бути розкрита через систему аксіологічних принципів, до яких належать: рівноправність усіх філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей (при збереженні різноманітності їх культурних і етнічних особливостей); рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання учинь минулого та можливості відкриття в теперішньому й майбутньому; екзистенціальна рівність людей, соціокультурний прагматизм замість суперечок про підґрунтя цінностей; діалог замість байдужості чи взаємозаперечення.

Ці принципи дають змогу різним наукам і течіям, що об'єднані гуманістичною орієнтацією, вести спільний пошук оптимальних рішень на підставі діалогу.

Ціннісний (аксіологічний) підхід - специфічний. педагога може цікавити не тільки те, що відображається в свідомості, чи те, з яких причин дане явище виникло і за якими законами розвивається, але й те, яке воно має чи може мати значення для людей, для їх життя і благополуччя. Таким чином, в основі аксіологічного підходу лежить принцип функціонального значення, чи цінності [6, с. 35].

Значимою цінністю є ідея всебічно і гармонійно розвинутої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей. Ця ідея є основою ціннісно-світоглядної системи гуманістичного типу. Вчитель допомагає особистості визначити ціннісні орієнтації культури й орієнтуватись в історії, суспільстві, діяльності.

Ціннісні орієнтації особистості є однією з головних характеристик особистості, а їх розвиток - основним завданням гуманістичного педагога.

Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї і цілі, у здійсненні яких учитель вбачає суть свого існування.

Важливою властивістю особистості вчителя виступає гуманістична спрямованість. Гуманістична спрямованість - це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків [5, с.30-31]. Що становить гуманістичну спрямованість особистості вчителя? Ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації. І.Зязюн запропонував такий розподіл ціннісних орієнтацій учителя:

1. на себе - самоутвердження (щоб учні бачили кваліфікованого, вимогливого, справжнього вчителя);
2. на засоби педагогічного впливу (найважливіше для вчителя - програма, заходи, способи їх пред'явлення);
3. на особистість школяра (адаптація особистості в колективі);
4. на мету педагогічної діяльності (на допомогу школяреві в розвитку - гуманістична стратегія).

Отже, для педагога провідною є орієнтація на головну мету за гармонійної узгодженості всіх інших: гуманізації діяльності, гідного самоутвердження, доцільності засобів, урахування потреб вихованців [5, с.31].

Висновки дослідження і перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї і цілі, у здійсненні яких вбачають сенс свого існування людина і суспільство.

Саме завдяки аксіології в педагогічному процесі виникає поняття «система цінностей», у якій провідна роль належить особистості. Вплив аксіологічного підходу на авторитет учителя зумовлено рядом передумов, таких як: соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-культурні, освітньо-наукові.

Аксіологічний підхід сприяє гармонійному розвитку особистості,

формуванню її світогляду і культурного рівня.

Література:

1. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого-педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя початкових класів / С. Бадюл // Рідна школа. - 2002. - №6. - С. 14 - 15.
2. Большой энциклопедический словарь // [Под редакцией А. М. Прохорова]. 2-е изд. перер. и дополн. - М. : Большая российская энциклопедия, 1997. - 1456 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / [главн. научн. ред. и сост. А.А. Грицанов]. - М. : АСТ, Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. - 1312 с.
4. Нечепоренко Л.С., Пономарьова Г.Ф., Подоляк Я.В. Сучасна педагогіка. Навчальний посібник - Харків: 2007, 216с.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / Л.В.Крамущенко, І.А.Зязюн,
6. І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. - 2-ге вид., допов. і переробл. - К.: Вища школа, 2004. - 422 с.
7. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : монографія / Н. О. Ткачова. - Луганськ : ЛНПУ імені Т. Г. Шевченка; Х. : Вид-во „Каравела”, 2006. - 300 с.
8. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. - М. : Политиздат, 1987. - 590 с.